

М. М. Лесів

Оцінка впливу заходів програми розвитку сільських територій ЄС 2007-2013 рр. на ефективність ведення сільського господарства Польщі

Здійснено оцінку ефективності впровадження заходів у рамках Програми розвитку сільських територій Європейського Союзу у 2007-2013 рр. на прикладі Польщі. Для аналізу було взято заходи в рамках першої пріоритетної осі, на які Польща виділила основну частку програмних коштів і які спрямовані на підвищення конкурентоздатності сільського господарства та лісництва. Здійснено перевірку гіпотези, сформуваної на основі принципу Парето, яка полягає в тому, що 20% інвестованих коштів мають забезпечити 80% позитивних результатів стосовно підвищення конкурентоздатності сільського господарства. Для перевірки правильності гіпотези в дослідженні побудовано низку простих лінійних регресій, що передбачають визначення залежності між заходами в рамках першої пріоритетної осі та індексами виробництва продуктів харчування, рослинництва та тваринництва. У результаті здійсненого аналізу виділено заходи, які принесли найбільший вплив на показник ефективності ведення сільського господарства та мають і надалі впроваджуватись у рамках політики розвитку сільських територій.

Ключові слова: Програма розвитку сільських територій, розвиток сільських територій, сільське господарство, структурні виплати, модернізація сільськогосподарських виробництв, індекс виробництва продуктів харчування, тваринництва, рослинництва, принцип Парето, проста лінійна регресія, додана вартість, ефективність.

Упродовж багатьох десятиліть країни-члени Європейського Союзу спрямовують спільні зусилля на розвиток сільського господарства та сільських територій у рамках Спільної аграрної політики (САП) ЄС. Питання розвитку сільських територій було виділено в окремий пріоритет САП у 2004 р., який з 2007 р. фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій (ЄСФРСТ). Закінчення дії Програми розвитку сільських територій (ПРСТ) 2007-2013 рр. викликає необхідність детального аналізу результатів її впровадження та критичної оцінки ефективності заходів, які були реалізовані впродовж програмного періоду. Для того щоб визначити, з допомогою яких заходів вдалось досягнути найбільшого позитивного впливу на економіку села, зокрема на збільшення ефективності ведення сільського господарства, необхідно проаналізувати, наскільки обсяг вкладених інвестицій відповідає результатам реалізації програмних заходів 2007-2013 рр.

Питаннями розвитку сільських територій у світовому господарстві та, зокрема, у країнах-членах ЄС, вивченням еволюції підходів і можливих варіантів застосування позитивного досвіду країн-членів ЄС в Україні займаються такі вчені, як: В. Борщевський [1], О. Непочатенко [2], Т. Гоголь [3], М. Стегней [4] та ін. Проте в процесі дослідження методів і підходів до розвитку сільських територій у ЄС недостатньо уваги приділено детальному аналізу ефективності впроваджених заходів і їх впливу на економічну ситуацію на селі.

Метою дослідження є оцінка впливу коштів виділених у рамках Програми розвитку сільських територій 2007-2013 рр. на підвищення конкурентоздатності сільськогосподарського сектору, на прикладі Польщі. Цей аналіз має на меті виокремити заходи, які здатні в подальшому забезпечити зростання економіки села та забезпечити високоефективне сільськогосподарське виробництво у сільській місцевості.

У рамках Програми розвитку сільських територій 2007-2013 рр. ЄС найбільше коштів на реалізацію власної програми розвитку сільських територій отримала Польща – 13,4 млрд євро, або 13,93% від загального бюджету ЄС (рис. 1).

Оцінка впливу заходів програми розвитку сільських територій ЄС 2007-2013 рр. на ефективність ведення сільського господарства Польщі

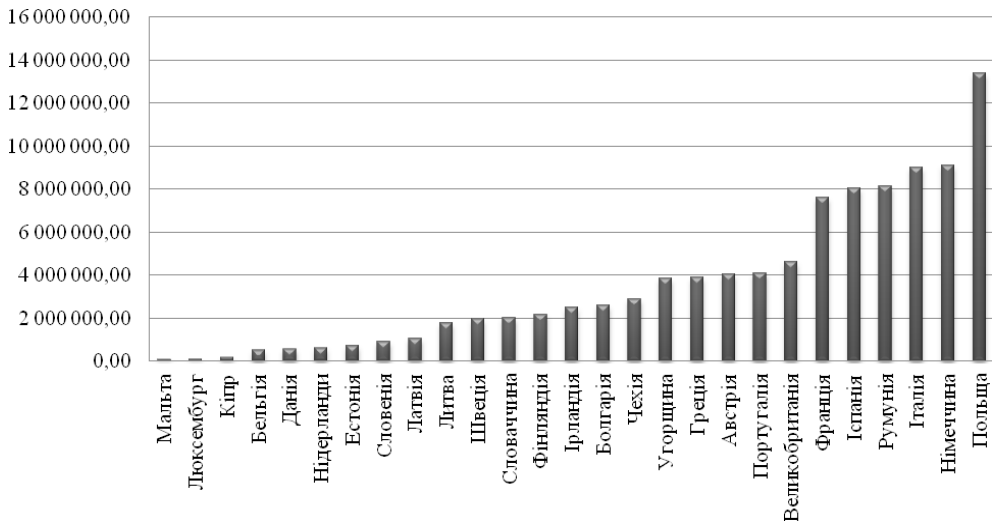

Рис. 1. Розподіл коштів у рамках Програми розвитку сільських територій 2007-2013 рр. між країнами-членами ЄС

Складено автором на основі [5].

Розподіл виділених і реалізованих коштів ЄСФРСТ у рамках Програми розвитку сільських територій для Польщі показав, що пріоритет у фінансуванні було надано першій програмній осі, заходи якої спрямовані на підвищення конкурентоспроможності аграрного та лісового секторів. Потрібно наголосити на їхній суттєвій ролі в економіці Польщі. Так, у 2012 р. сільськогосподарські угіддя та ліси становили 70,4% від загальної території країни, частка зайнятих у сільському господарстві склала 13% від загальної зайнятості [6]. Разом з цим лісовий та аграрний сектори вимагають значної підтримки та реформування задля підвищення їх конкурентоспроможності та досягнення рівня розвитку інших країн ЄС. За станом на кінець 2013 р. обсяг реалізованих коштів на першу вісь склав близько 4 млрд євро (рис. 2). Саме цю пріоритетну вісь було виділено для аналізу залежності між обсягом вкладених інвестицій і їх впливом на сільськогосподарське виробництво в Польщі.

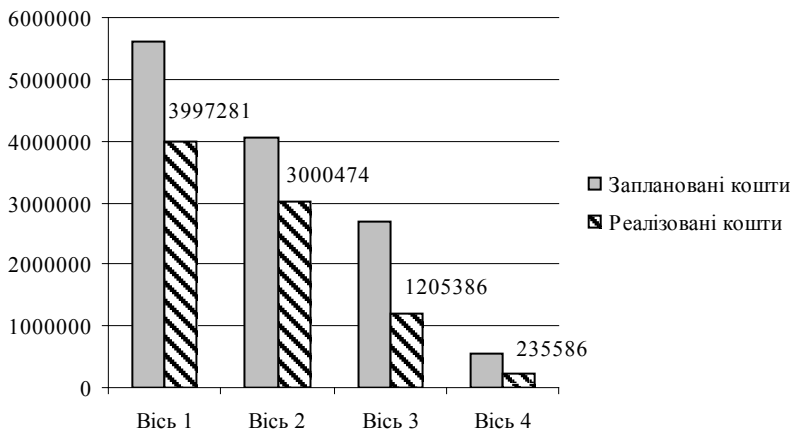

Рис. 2. Розподіл коштів між пріоритетними осями Програми розвитку сільських територій 2007-2013 рр. для Польщі, у євро.

Складено автором на основі [5].

Програма розвитку сільських територій ЄС 2007-2013 рр. включає широкий спектр заходів, спрямованих на збільшення ефективності ведення сільського господарства. Сюди належать інформаційна та дорадча підтримка аграріїв, допомога молодим фермерам, модернізація сільськогосподарських виробництв, організація груп сільськогосподарських виробників тощо [7].

Для Польщі у 2007-2013 рр. найбільше коштів було виділено на структурні виплати, які пов'язані з достроковим виходом фермерів на пенсію, та модернізацію сільськогосподарських виробництв. Найменше коштів припало на інформаційні та рекламні заходи (табл. 1). Необхідно дослідити, наскільки ефективно були реалізовані ці заходи з точки зору впливу на ефективність ведення сільського господарства. Для цього використано принцип Парето, відповідно до якого можна вважати, що 20% інвестованих коштів мають забезпечити 80% позитивних результатів стосовно підвищення конкурентоздатності сільського господарства. Щоб перевірити, чи справджується принцип Парето для заходів першої пріоритетної осі, першим кроком було визначено відсоткове співвідношення розподілу коштів між програмними заходами (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл коштів між заходами в рамках осі 1 ПРСТ для Польщі в період 2007-2013 рр.

№	Захід	Виділені кошти, млрд євро	Частка в загальному бюджеті	Кумулятивний відсоток
1.	Достроковий вихід на пенсію (структурні виплати) ¹	1,41	35,50	35,5%
2.	Модернізація сільськогосподарських виробництв ²	1,27	31,90	67,4%
3.	Зобов'язання з періоду 2004-2006 рр. для дії «Допомога низькотоварним господарствам» ³	0,40	10,07	77,5%
4.	Збільшення доданої вартості основної сільськогосподарської та лісової продукції ⁴	0,33	8,39	85,9%
5.	Полегшення старту молодим аграріям	0,29	7,39	93,2%
6.	Покращення та розвиток інфраструктури, яка пов'язана з розвитком сільського господарства та лісництва	0,12	3,14	96,4%
7.	Організація груп сільськогосподарських виробників	0,07	1,86	98,2%
8.	Відновлення потенціалу сільськогосподарської продукції, який був знищений у результаті стихійних лих, і запровадження відповідних запобіжних заходів	0,04	0,93	99,2%
9.	Надання дорадчих послуг аграріям і власникам лісів	0,02	0,45	99,6%
10.	Професійні навчання для осіб, зайнятих в аграрному секторі та в лісництві	0,01	0,26	99,9%
11.	Участь аграріїв у системах контролю якості продовольства	0,004	0,10	100,0%
12.	Інформаційна та рекламна діяльність	0,0005	0,01	100,0%

Умовні позначення:

¹ RETIR. ² MODERN. ³ ZOBOVIAZ. ⁴ ADD.

Складено автором на основі [8].

Як видно з табл. 1, згідно з принципом Парето, 80% позитивного впливу на економіку сільського та лісового господарства мали забезпечити виплати, спрямовані на стимулювання швидкого виходу фермерів на пенсію, та підтримка модернізації сільськогосподарських виробництв, адже саме на цю групу заходів припадає 35,5% та 31,90% виділених коштів. Для перевірки цього твердження здійснено регресійний аналіз між обсягами інвестицій і такими показниками:

- 1) індекс виробництва продуктів тваринництва (у % до 2004-2006 рр.);
- 2) індекс виробництва продуктів харчування (у % до 2004-2006 рр.);
- 3) індекс виробництва продуктів рослинництва (у % до 2004-2006 рр.).

Ці показники було обрано для аналізу як такі, що відображають зміну ефективності ведення сільського господарства в різних його сферах, а відповідно і зміну його конкурентоспроможності (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси виробництва продуктів харчування, тваринництва та рослинництва

Назва показника	Пояснення	Рік					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Індекс виробництва продуктів тваринництва ¹	Індекс показує продуктивність виробництва продуктів тваринництва порівняно з базовим періодом 2004-2006 рр. Включає м'ясо та молоко з усіх джерел, молочні продукти такі, як: сир, яйця, мед, сирий шовк, шерсть, шкіра та хутро.	106,4	100,9	102,8	105,2	105,1	107,2
Індекс виробництва продуктів харчування ²	Індекс показує продуктивність виробництва продуктів харчування порівняно з базовим періодом 2004-2006 рр. Включає харчові продукти, які вважаються їстівними та які містять поживні речовини. Чай і кава виключені через брак поживних речовин.	100,3	102,2	106,4	102,2	103,2	108,1
Індекс виробництва продуктів рослинництва ³	Індекс показує продуктивність рослинництва порівняно з базовим періодом 2004-2006 рр. Показник включає всі джерела урожаю, окрім фуражного зерна.	98,86	105,7	109,5	98,17	101,5	108,4

Умовні позначення:

¹ LIVESTOCK.   ² FOODPROD.   ³ PROD.

Складено автором на основі [9-11].

Індекси виробництва з табл. 2 виступають у ролі залежних змінних у проведеному регресійному аналізі. Незалежними змінними було обрано показники інвестованих коштів у відповідні заходи. Залежно від розміру суми виплат упродовж 2007-2013 рр. і потенційної величини впливу на підвищення конкурентоспроможності сільського господарства ці показники можна розділити на 3 групи (табл. 3).

У першій регресійній моделі залежною змінною обрано індекс виробництва продуктів тваринництва (LIVESTOCK), а незалежними змінними виокремлено першу групу заходів, які потенційно максимально впливають на розвиток сільського господарства (табл. 3). Рівняння цієї регресійної моделі таке:

$$\begin{aligned}
 LIVESTOCK = & C(1) + C(2) \times ADD + C(3) \times MODERN + \\
 & + C(4) \times RETIR + C(5) \times ZOBOVIAZ
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

Таблиця 3

Розподіл коштів між заходами пріоритетної осі 1 для Польщі в період 2007-2013 рр.

№ заходу*	Рік					
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Максимальний вплив						
1	36256768	327872254	355399564	372242795	400847284	430383728
2	0	1504170	415701124	552021733	263047850	522292835
3	0	184786389	184129434	171921341	60026120	195362,3
4	0	0	23025000	136901572	137003542	160331136
Середній вплив						
5	0	37531128	34593658	13332927	235929319	127022585
6	0	0	0	7851919,1	44864869	84256415
7	0	7087235	15243825	18926429	23710417	31968778
8	0	0	0	0	19997002	31329810
Мінімальний вплив						
9	0	0	0	951008,76	5741774,4	14751369
10	0	0	0	0	5533268	8808853,9
11	0	0	0	503490,05	1520506,4	2355743,4
12	0	0	0	17933,935	50730,171	670734,77

* Номер відповідає назві заходу в табл. 1

Складено автором на основі [8].

Після обчислення показників регресії (табл. 4) рівняння має вигляд:

$$LIVESTOCK = 106,8 + C(2) \times 1,55 \times 10^{-8} + C(3) \times 4,56 \times 10^{-9} - 9 - C(4) \times 1,36 \times 10^{-8} - 8 - C(5) \times 1,36 \times 10^{-8} \quad (2)$$

Таблиця 4

Результати підрахунків лінійної регресії між показником *LIVESTOCK*, *ADD*, *MODERN*, *RETIR*, *ZOBOVIAZ*

Dependent Variable: <i>LIVESTOCK</i>				
Method: Least Squares				
<i>VARIABLE</i>	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
<i>ADD</i>	1,55E-08	2,22E-10	69,56524	0.0092
<i>MODERN</i>	4,56E-09	4,91E-11	92,86019	0.0069
<i>RETIR</i>	-1,05E-08	9,34E-11	-112,5441	0.0057
<i>ZOBOVIAZ</i>	-1,36E-08	1,25E-10	-108,9546	0.0058
<i>C</i>	106,8114	0,017073	6256,139	0.0001
<i>R</i> -squared	0,999992	Mean dependent var		104,5933
Adjusted <i>R</i> -squared	0,999958	<i>S</i> , <i>D</i> , dependent var		2,346595

Розраховано автором.

З проведеного аналізу випливає, що існує прямий позитивний зв'язок між індексом виробництва продуктів тваринництва та виплатами щодо підвищення доданої вартості та модернізації аграрних господарств. На противагу цьому, виплати щодо дострокового виходу на пенсію, а також виплати за попередній програмний період показують негативний вплив на показник продуктивності виробництва в тваринництві. Негативну залежність для показника структурних виплат можна пояснити тим, що він спрямований на те, щоб фермери пенсійного віку переставали займатись господарською діяльністю і передавали ці активності господарям працездатного віку. У результаті кількості старших фермерів зменшується швидше, ніж збільшується кількість працездатних. Це

відповідно викликає зменшення індексу виробництва сільськогосподарських товарів, оскільки скорочення господарської діяльності фермерів пенсійного віку відбувається швидшими темпами, ніж нарощення виробничих потужностей новими господарями.

Коефіцієнти, отримані в результаті побудови додаткових регресійних моделей для незалежних змінних з табл. 1 і залежних змінних індексів виробництва продуктів рослинництва та продуктів харчування, показали високу ймовірність того, що показники їх впливу на обрані залежні змінні дорівнюють нулю, а отже були визначені як незначущі.

З проведеного аналізу видно, що вплив заходів першої пріоритетної осі на конкурентоздатність сільського господарства Польщі загалом відповідає принципу Парето. Заходи, на які було виділено найбільше коштів (20% і більше), показали найбільший вплив, зокрема на індекс виробництва продуктів тваринництва. Ці заходи потрібно і на далі впроваджувати в рамках наступних програмних періодів, проте для забезпечення зростаючих обсягів сільськогосподарського виробництва уряду Польщі потрібно звернути більшу увагу на підтримку молодих фермерів, створення належних умов для поступової заміни старшого покоління фермерів на нове. Надмірне стимулювання швидкого виходу на пенсію може спричинити падіння сільськогосподарського виробництва внаслідок загального скорочення кількості господарюючих об'єктів. Разом з тим заходи, спрямовані на осучаснення та збільшення доданої вартості в сільському господарстві, забезпечують зростання обсягів сільськогосподарського виробництва, а також збільшення конкурентоздатності сільськогосподарських виробників.

У рамках Програми розвитку сільських територій ЄС 2007-2013 рр. найбільше коштів отримала Польща (13,93% від загального бюджету ЄС), основна частина яких (близько 4 млрд євро) була спрямована на заходи, пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності аграрного та лісового секторів. З 12 програмних заходів 85,9% коштів було виділено на стимулювання дострокового виходу на пенсію, модернізацію сільськогосподарських виробництв, допомогу низькотоварним господарствам і збільшення доданої вартості сільськогосподарської та лісгосподарської продукції. Саме ці заходи за результатами аналізу показали найбільший вплив на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва Польщі, чим на прикладі продуктивності виробництва товарів тваринництва підтвердили принцип Парето. Такі заходи, як виплати щодо підвищення доданої вартості та модернізація аграрних господарств, показали прямий позитивний вплив на індекс виробництва продуктів тваринництва. Негативний вплив виплат, пов'язаних з достроковим виходом на пенсію, є свідченням того, що через брак достатньої підтримки молодих фермерів стимулювання швидкого виходу фермерів на пенсію може спричинити падіння сільськогосподарського виробництва, тому уряду Польщі потрібно зважати на це при подальшому фінансуванні заходів, спрямованих на підтримку економіки сіл.

Якщо проаналізувати бюджет Програми розвитку сільських територій для Польщі на 2014-2020 рр., то порівняно з періодом 2007-2013 рр. структура виплат дещо змінилась [12]. На першому місці за обсягом виділених коштів перебуває модернізація сільськогосподарських виробництв, на яку передбачено 2,4 млрд євро, що майже вдвічі більше від періоду 2007-2013 рр. Значні кошти виділяються на реструктуризацію малих господарств (0,8 млрд євро) і допомогу молодим фермерам (0,7 млрд євро). Як бачимо, допомога молодим фермерам зросла в 2,4 рази. Стимулювання раннього виходу на пенсію скоротилось у 2,8 рази, натомість збільшились витрати на маркетинг і переробку сільськогосподарської продукції. Такі зміни у фінансуванні свідчать про те, що уряд Польщі взяв до уваги результати впровадження програми 2007-2013 рр. і в новому програмному періоді зосередився на заходах, які сприятимуть збільшенню виробничих потужностей, упровадженню нових технологій у сільськогосподарське виробництво

та залученню молодих фермерів до господарської діяльності на селі. Заходи, які показали позитивний вплив на продуктивність сільського господарства у минулому програмному періоді, мають увесь потенціал, щоб забезпечити покращення індексів виробництва сільськогосподарських товарів у найближчі роки. Враховуючи досвід Польщі в підходах до розвитку сільських територій, Україні слід зосередити свою увагу на заходах, які спрямовані на збільшення доданої вартості сільськогосподарських товарів (наприклад, на переробці сільськогосподарської сировини). Також більшість українських ферм потребують негайної модернізації та переходу на новітні технології для того, щоб відповідати міжнародним стандартам і мати можливість виходити на міжнародні ринки. Враховуючи велику кількість населення пенсійного віку в Україні, слід сконцентрувати увагу на підтримці молоді у їх бажаннях зайнятись фермерством, при цьому пропорційно зменшуючи кількість фермерів пенсійного віку.

У подальших дослідженнях політики розвитку сільських територій ЄС важливо простежити особливості Програми розвитку сільських територій ЄС на новий програмний період 2014-2020 рр., враховуючи досвід від реалізації програмних заходів 2007-2013 рр.

Список використаних джерел

1. Розвиток сільських територій в системі євроінтеграційних пріоритетів України : монографія / наук. ред. В. В. Боршевський ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2012. – 216 с.
2. Непочатенко О. О. Державна політика у сфері розвитку сільських територій: вітчизняні реалії та європейський досвід / О. О. Непочатенко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2012. – Вип. 1(4). – Т. 3. – С. 149-153.
3. Гоголь Т. В. Становлення Спільної аграрної політики Європейського Союзу та регулювання розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Т. В. Гоголь // Державне управління: теорія та практика : Електронний науковий фаховий журнал. – 2012. – №1. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12GTVRST.pdf>
4. Стегней М. І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: Європейський досвід і українські реалії / М. І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №3(141). – С. 125-133.
5. Rural Development in the EU. Statistical and Economic Information. Report 2013 / European Commission. Directorate-General for Agriculture and Rural Development. – 2013 December. – Retrieved from http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/2013/full-text_en.pdf?_sm_au_=iVVrRRZWQWPLt0T3
6. Information / World Bank Open Data. – Retrieved from: <http://data.worldbank.org>
7. Судеркін А. М. Розвиток малого підприємництва на селі та його соціально-економічні наслідки : автореф. дис. ... канд. економ. наук: спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / А. М. Судеркін ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2006. – 20 с.
8. Zbiорcze sprawozdania bieżące z realizacji PROW 2007-2013 / Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. – Retrieved from <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Monitoring-i-sprawozdawczosc-PROW-2007-2013/Zbiорcze-sprawozdania-biezace-z-realizacji-PROW-2007-2013>
9. Crop production index (2004-2006 =100) / The World Bank. – Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.PRD.CROP.XD/countries/1W?display=default>
10. Food production index (2004-2006 =100) / The World Bank. – Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.PRD.FOOD.XD/countries/1W?display=default>
11. Livestock production index (2004-2006 =100) / The World Bank. – Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.PRD.LVSK.XD/countries/1W?display=default>
12. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 / Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. – Warszawa, 2014. – Retrieved from <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>

References

1. Borshchev's'kyy, V. V. (Ed). (2012). *Rozvytok sil's'kykh terytoriy v systemi yevrointehratsiynykh pryorytetiv Ukrayiny [Development of rural areas in the system of euro-integrational priorities of Ukraine]*. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Nepochatenko, O. O. (2012). *Derzhavna polityka u sferi rozvytku sil's'kykh terytoriy: vitchyznyani realiyyi ta yevropeys'kyy dosvid [State policy in the sphere of development of rural areas: domestic realities and the European experience]*. In *Naukovi pratsi Poltavs'koyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi. Seriya: Ekonomichni Nauky [Proceedings of Poltava State Agrarian Academy. Series: Economic Science]: Vol. 4(1), Vol. 3 (pp. 149-153)*. Poltava: Poltava State Agrarian Academy. [in Ukrainian].

3. Hohol', T. V. (2012). Stanovlennya Spil'noyi ahrarnoyi polityky Yevropeys'koho Soyuzu ta rehulyuvannya rozvytku sil's'kykh terytoriy [Establishment of Common Agricultural Policy in the European Union and regulation of rural areas development]. *Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka – Public administration: theory and practice*, 1. Retrieved from <http://www.academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12GTVRST.pdf> [in Ukrainian].
4. Stehnej, M. I. (2013). Suchasni napryamy zabezpechennya staloho rozvytku sil's'kykh terytoriy: Yevropeys'kyy dosvid i ukraïyns'ki realiï [Modern tendencies in ensuring the sustainable development of rural areas: the European experience and the Ukrainian realities]. *Aktual'ni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, 141(3), 125-133. [in Ukrainian].
5. European Commission. Directorate-General for Agriculture and Rural Development (2013, December). Rural Development in the EU. Statistical and Economic Information. Report 2013. Retrieved from http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/2013/full-text_en.pdf?_sm_au_=iVVrRRZWQWPLt0T3
6. World Bank Open Data (2015 January). Information from website. Retrieved from <http://data.worldbank.org>
7. Suderkin, A. M. (2006). Rozvytok maloho pidpryyemnytstva na seli ta yoho sotsial'no-ekonomichni naslidky [Development of small entrepreneurship in the countryside and its socio-economic consequences]. (Master's thesis, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine). [in Ukrainian].
8. Ministry of Agriculture and Rural Development of Poland (2014). Zbiorcze sprawozdania bieżące z realizacji PROW 2007-2013 [Consolidated reports on current situation of the realisation of RDP 2007-2013]. Retrieved from <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Monitoring-i-sprawozdawczosc-PROW-2007-2013/Zbiorcze-sprawozdania-biezace-z-realizacji-PROW-2007-2013>
9. The World Bank (2014). Crop production index (2004-2006 =100). Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.PRD.CROP.XD/countries/1W?display=default>
10. The World Bank (2014). Food production index (2004-2006 =100). Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.PRD.FOOD.XD/countries/1W?display=default>
11. The World Bank (2014). Livestock production index (2004-2006 =100). Retrieved from <http://data.worldbank.org/indicator/AG.PRD.LVSK.XD/countries/1W?display=default>
12. Ministry of Agriculture and Rural Development of Poland (2014). Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 [Program of Rural Areas Development on 2014-2020]. Retrieved from <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>

Lesiv M. M. Evaluation of the influence of rural development program in 2007-2013 on agriculture effectiveness in Poland.

Rural Development Policy has been realized within the Common Agricultural Policy as a separate priority since 2004. In 2013 the Rural Development Program 2007-2013 was finished, which brought the need of analysing efficiency of the measures which were realized during the programming period. Poland has received the biggest amount of investments into the sphere of rural development among all other EU member states that's why it was chosen to be analysed in the research. The first priority of the Polish Rural Development Program 2007-2013 was given to measures within the first program axis aimed to improve the compatibility of agriculture and forestry. The hypothesis of the research was defined basing on the Pareto principle and states that 20 per cent of the investments should bring 80 per cent of increase of agriculture efficiency. After calculating the cumulative percentage of each of the measures of axis one, it was defined that 35,5 per cent of the investments were allocated to measures focused on ensuring the early retirement of farmers. Big amount of investment were granted as well to modernization of farms, ensuring the program commitments from previous periods, increasing the value added in agriculture and forestry. For these four measures there were built simple linear regressions aimed to check their influence on indexes of productivity in agriculture (livestock production index, crop production index and food production index). The conducted analyses showed that the Pareto principle was justified by the example of livestock production index, where the selected measures showed the highest indicators of influence on the production index. Investments that should ensure the early retirement of farmers showed negative influence on the livestock production index, which can be explained, that the rates of farmers leaving their occupations due to pension are higher than the rates of increasing the number of young farmers. In order to ensure the competitiveness of the agriculture of Poland in future, government should continue the support of modernization of farms and supporting young farmers in their initiatives to work in the agriculture. Further analyses need to be conducted in order to evaluate the new Rural Development Program 2014-2020 efficiency basing on the experience of programming period 2007-2013.

Key words: Rural Development Program, rural development, agriculture, early retirement, modernization of farms, food production index, livestock production index, crop production index, Pareto principle, simple linear regression, value added, efficiency.

Лесів Марта Михайлівна – аспірант кафедри міжнародних економічних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка (e-mail: martusialesiv@ukr.net).

Lesiv Marta Mykhaylivna – Postgraduate of the Department of International Economic Relations of the Ivan Franko National University of Lviv (e-mail: martusialesiv@ukr.net).

Надійшло 29.12.2014 р.